YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (laajennettu ensimmäinen jaosto)

29 päivänä kesäkuuta 1995 *

Asiassa T-30/91,

Solvay SA, aikaisemmin Solvay et Cie SA, belgialainen yhtiö, kotipaikka Bryssel, edustajinaan asianajaja Lucien Simont, Cour de cassation, Belgia, ja suullisen käsittelyn aikana asianajajat Paul-Alain Foriers ja Guy Block, Bryssel, prosessiosoite Luxemburgissa Jacques Loeschin toimisto, 11 rue Goethe,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään oikeudellisen osaston virkamies Berend Jan Drijber, avustajanaan asianajaja Nicole Coutrelis, Pariisi, prosessiosoite Luxemburgissa c/o oikeudellisen osaston virkamies Georgios Kremlis, Centre Wagner, Kirchberg,

vastaajana,

jossa vaaditaan ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelystä 19 päivänä joulukuuta 1990 tehdyn komission päätöksen 91/297/ETY kumoamista (IV/33.133-A: Soodakarbonaatti — Solvay, ICI, EYVL 1991, L 152, s. 1),

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (laajennettu ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti J. L. Cruz Vilaça, tuomarit D. P. M. Barrington, A. Saggio, H. Kirschner ja A. Kalogeropoulos,

kirjaaja: H. Jung,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 6.—7.12.1994 pidetyssä suullisessa käsittelyssä esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

Tosiseikat ja asian käsittelyn vaiheet

Taloudellinen toimintaympäristö

1 Oikeudenkäynnin kohteena olevaa tuotetta, soodaa, käytetään lasin valmistuksessa (raskas sooda) samoin kuin kemianteollisuudessa ja metallurgiassa (kevyt sooda). On erotettava toisistaan pääasiallisesti Amerikan yhdysvalloista saatava luonnonsooda (raskas) ja kantajayhtiön yli sata vuotta sitten keksimällä menetelmällä Euroopassa valmistettava synteettinen sooda (raskas ja kevyt); luonnonsoodan

tuotantokustannukset ovat selvästi pienemmät kuin synteettisen soodan tuotantokustannukset.

2 Tapahtuma-ajankohtana yhteisön alueella oli kuusi synteettisen soodan tuottajaa:

— kantaja, maailman ja yhteisön alueen suurin tuottaja, jonka markkinaosuus yhteisön alueella oli lähes 60 prosenttia (ja jopa 70 prosenttia yhteisön alueella Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin markkinat pois lukien);

— Imperial Chemical Industries plc (jäljempänä ICI), yhteisön alueen toiseksi suurin tuottaja, jolla oli yli 90 prosentin markkinaosuus Yhdistyneessä kuningaskunnassa;

— "pienet" tuottajat Chemische Fabrik Kalk (jäljempänä CFK) ja Matthes & Weber (Saksa), Akzo (Alankomaat) ja Rhône-Poulenc (Ranska), joilla oli yhteensä noin 26 prosentin markkinaosuus.

3 Kantajalla oli tehtaat Belgiassa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Espanjassa, Portugalissa ja Itävallassa ja myyntiorganisaatiot näiden maiden lisäksi Sveitsissä, Alankomaissa ja Luxemburgissa. Se oli myös suurin suolan tuottaja yhteisön alueella, ja sillä oli näin ollen erittäin suotuisa asema synteettisen soodan valmistuksessa tarvittavan pääraaka-aineen saatavuuden kannalta. ICI:lla oli kaksi tehdasta Yhdistyneessä kuningaskunnassa, kun kolmas tuotantoyksikkö oli suljettu vuonna 1985.

4 Tärkeimmät asiakkaat yhteisön alueella olivat lasinvalmistajia. Noin 70 prosenttia länsieurooppalaisten yritysten tuotannosta käytettiin lasilevyn ja lasiputken valmistukseen. Suurin osa lasintuottajista teetti tehtaissaan keskeytymätöntä vuorotyötä, joten soodansaannin täytyi olla varmaa; useimmissa tapauksissa niillä oli pitkäai-

kainen sopimus tärkeän toimittajan kanssa siitä, että tämä toimittaisi suurimman osan tarvittavasta soodasta, ja niillä oli toinen toimittaja "varatoimittajana".

5 Tapahtuma-ajankohtana yhteisön markkinat olivat jakautuneet kansallisten rajojen mukaan, ja tuottajat yleensä pyrkivät keskittämään myyntinsä niihin jäsenvaltioihin, joissa niillä oli tuotantokapasiteettia. Erityisesti kantajan ja ICI:n väliltä puuttui kilpailu, koska molemmat myivät tuotettaan yhteisön alueella ainoastaan perinteisellä "vaikutusalueellaan" (kantaja läntisessä Manner-Euroopassa, ICI Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Irlannissa). Tämä markkinoiden jako oli peräisin vuodelta 1870, jolloin kantaja luovutti ensimmäisen kerran valmistusluvat Brunner, Mond & Co.:lle, joka oli yksi niistä yrityksistä, joista myöhemmin perustettiin ICI. Kantaja on myös ollut yksi Brunner, Mond & Co.:n, sittemmin ICI:n, suurimmista osakkeenomistajista, kunnes se myi osuutensa 1960-luvulla. Markkinoiden jakamista koskevat peräkkäisesti tehdyt sopimukset, joista viimeiset tehtiin vuosina 1945—1949, ovat kantajan ja ICI:n mukaan lakanneet olemasta voimassa vuonna 1962, ja ne on muodollisesti purettu vuonna 1972.

Hallinnollinen menettely

6 Vuoden 1989 alussa komissio suoritti ilman ennakkoilmoitusta tutkimuksia yhteisön alueen tärkeimpien soodantuottajien luona. Heti näiden tutkimusten jälkeen kantaja kiinnitti 27.4.1989 päivätyllä kirjeellään komission huomion siihen seikkaan, että sen tiloista jäljennöksinä haltuunotetut asiakirjat olivat luottamuksellisia. Komissio vahvisti 22.5.1989 päivätyssä kirjeessä, että 6 päivänä helmikuuta 1962 annetun neuvoston asetuksen N:o 17 (perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklan ensimmäinen täytäntöönpanoasetus, EYVL 1962, 13, s. 204, jäljempänä asetus N:o 17) 20 artiklaa sovelletaan kyseisissä tutkimuksissa haltuunotettuihin asiakirjoihin. Kyseisiä tutkimuksia täydennettiin lisätiedusteluilla. Kantaja antoi pyydetyt tiedot

18.9.1989 päivätyssä kirjeessä, jossa se muistutti luovutettujen asiakirjojen luottamuksellisuudesta. Myös ICI korosti 13.4.1989 ja 14.9.1989 päivätyissä kirjeissään tutkimusten yhteydessä ja lisätietopyyntöjen perusteella luovuttamiensa asiakirjojen luottamuksellisuutta.

7 Tämän jälkeen komissio lähetti kantajalle 13.3.1990 päivätyssä kirjeessä moniosaisen väitetiedoksiannon, jonka

— ensimmäisessä osassa käsitellään menettelyyn liittyviä seikkoja;

— toisessa osassa käsitellään ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan rikkomista, johon kantajan ja ICI:n (joille osoitettiin liitteet II.1—II.42) väitetään syyllistyneen;

— kolmannessa osassa käsitellään 85 artiklan rikkomista, johon kantajan (jolle osoitettiin liitteet III.1—III.12) ja CFK:n väitetään syyllistyneen;

— neljännessä osassa käsitellään ETY:n perustamissopimuksen 86 artiklan rikkomista, johon kantajan (jolle osoitettiin liitteet IV.1—IV.180) väitetään syyllistyneen;

— viidennessä osassa (johon kuuluvat tunnuksella V merkityt liitteet) käsitellään 86 artiklan rikkomista, johon ICI:n väitetään syyllistyneen, eikä sitä ole sisällytetty kantajalle osoitettuun väitetiedoksiantoon; 13.3.1990 päivätyssä kirjeessä on tästä ainoastaan maininta "Osa V ei koske Solvayta";

— kuudennessa osassa käsitellään mahdollisesti määrättäviä sakkoja.

8 Huomautettuaan siitä, miten tärkeätä on säilyttää asetuksen N:o 17 nojalla haltuunotettujen asiakirjojen luottamuksellisuus, komissio ilmoitti 13.3.1990 päivätyssä kirjeessä, että liitteiden II.1—II.42 sisältämät todisteet oli lähetetty kaikille asianosaisille yrityksille, mutta "osat, jotka saattavat sisältää liikesalaisuuksia tai jotka ovat kaupallisesti arkaluontoisia eivätkä liity suoranaisesti väitettyyn rikkomukseen, (on) poistettu asiakirjoista". Lopuksi komissio antoi tiedoksi jokaiselle yritykselle asetuksen N:o 17 11 artiklan nojalla toisten yritysten antamat vastaukset täsmentäen, että "sellaiset tiedot, jotka voivat olla liikesalaisuuksia, on (myös) poistettu näistä vastauksista".

9 Kantaja esitti 28.5.1990 kirjallisesti huomautuksensa tähän väitetiedoksiantoon. Komissio kutsui kantajan 29.5.1990 päivätyllä kirjeellään sen ja ICI:n väitettyjä rikkomuksia koskevaan kuulemistilaisuuteen, joka oli tarkoitus pitää 25.—27.6.1990. Kantaja ilmoitti 14.6.1990 päivätyllä kirjeellään kieltäytyvänsä osallistumasta kuulemistilaisuuteen, joka pidettiin 26.—27.6.1990. Vain ICI osallistui siihen.

10 Komissiolle osoittamallaan 20.9.1990 päivätyllä kirjeellään kantaja esitti vastalauseen siitä, että komissio oli kuulemismenettelyssä käyttänyt tiettyjä asiakirjoja tai otteita asiakirjoista, joita ei ollut ollut kantajalle tiedoksi annetussa asiakirja-aineistossa, ja jättänyt ottamatta huomioon muut asiakirjat tai otteet asiakirjoista, joihin kantaja olisi voinut vedota; tässä yhteydessä kantaja kehotti komissiota huolehtimaan siitä, että kantajan puolustautumisoikeuksia kunnioitettaisiin.

11 Komissio vastasi 1.10.1990 päivätyssä kirjeessään, että se oli esittänyt kuulemismenettelyssä kymmenkunta ICI:lta haltuunotettua, X.1—X.11-tunnuksilla merkittyä asiakirjaa vain vastatakseen ICI:n kuulemismenettelyssä esittämään väitteeseen. ICI:n nimenomaisesta pyynnöstä näitä asiakirjoja ei ollut liitetty väitetiedoksiantoon, koska ne olivat osittain luottamuksellisia. Olettaen, että ICI oli tällä välin

antanut kantajalle jäljennökset kyseisistä asiakirjoista poistettuaan niistä luottamukselliset kohdat, komissio antoi kantajalle tilaisuuden esittää niistä lisähuomautuksia kahden viikon määräajassa.

12 Kantaja täsmensi 17.10.1990 päivätyssä kirjeessään, että se ei ollut tarkoittanut edellisessä kirjeessään X-tunnuksella merkittyjä asiakirjoja, jotka komissio oli esittänyt kuulemistilaisuudessa, koska ne eivät olleet kantajalle merkityksellisiä. Kantajan tarkoittamat asiakirjat olivat niitä, joita ICI oli käyttänyt kuulemismenettelyssä puolustuksessaan ja jotka ICI oli tällä välin lähettänyt kantajalle. Kysymys oli kuudesta ICI:lta peräisin olevasta asiakirjasta, jotka kantajan mukaan olivat omiaan todistamaan kantajan syyttömäksi. Tämän lisäksi kaksi muuta asiakirjaa oli liitetty väitetiedoksiantoon vain asiakirjan otteina, joista osa tekstistä oli mielivaltaisesti poistettu (II.25 ja II.34). Kantaja vastusti tätä menettelytapaa ja viittasi tässä yhteydessä ICI:n kuulemismenettelyssä esittämiin huomautuksiin.

13 Komissio selitti 30.10.1990 päivätyssä vastauksessaan, etteivät asiakirjat sisältäneet kantajalle uutta tietoa eivätkä seikkoja, joilla pyrittäisiin perustelemaan kyseisiä yrityksiä vastaan esitettyjä väitteitä. Komissio ilmoitti ottavansa kuitenkin huomioon kantajan 17.10.1990 päivätyssä kirjeessään esittämät perustelut.

14 Asiakirjoista käy ilmi, että edellä kuvatun menettelyn jälkeen komissaarien kollegio teki 17.—19.12.1990 pidetyssä 1 040. kokouksessaan ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelyä koskevan päätöksen 91/297/ETY (IV/33.133-A: Soodakarbonaatti — Solvay, ICI, EYVL 1991 L 152, s. 1). Tässä päätöksessä todetaan muun muassa, että kantaja ja ICI ovat osallistuneet 1.1.1973 lähtien vuoden 1989 alkuun saakka Länsi-Euroopan soodamarkkinoiden jakamista koskeneisiin yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin, joiden mukaan kantajalle varattiin markkina-alueeksi Länsi-Euroopan mannermaa ja ICI:lle Yhdistynyt kuningaskunta ja Irlanti; tästä syystä komissio määräsi molemmille 7 miljoonan ecun suuruisen sakon.

15 Kyseisessä kokouksessa komissio hyväksyi lisäksi seuraavat päätökset:

— Perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamismenettelyä koskevan päätöksen 91/299/ETY (IV/33.133-C: Soodakarbonaatti — Solvay, EYVL 1991, L 152, s. 21), jossa se totesi kantajan käyttäneen väärin määräävää markkina-asemaansa Länsi-Euroopan mannermaan markkinoilla ja määräsi kantajalle 20 miljoonan ecun suuruisen sakon.

— Perustamissopimuksen 86 artiklan soveltamismenettelyä koskevan päätöksen 91/300/ETY (IV/33.133-D: Soodakarbonaatti — ICI, EYVL 1991, L 152, s. 40), jossa se totesi ICI:n käyttäneen väärin määräävää markkina-asemaansa Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla ja määräsi sille 10 miljoonan ecun suuruisen sakon. Päätöksessä 91/300 todettu rikkomus perustui olennaisesti siihen seikkaan, että ICI myönsi asiakkailleen "alennuksia lisäerästä", eli kannusti niitä ostamaan ICI:lta niiden "tavanomaisten" ostoerien lisäksi myös ylimääräisen erän tai "lisäerän", jonka ne olisivat voineet ostaa toiselta toimittajalta, ja että ICI oli useissa tapauksissa painostanut asiakkaitaan, jotta nämä sitoutuisivat hankkimaan tältä (lähes) kaiken tarvitsemansa soodan, tarkoituksenaan vähentää muiden toimittajien kilpailun vaikutus mahdollisimman pieneksi ja säilyttääkseen lähes monopoliasemansa Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla. Tässä yhteydessä päätöksen 91/300 4 kohdassa esitetään muun muassa, että ICI:lla oli soodatoimitusten monopoli Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla 1970-luvun loppuun saakka.

16 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on esillä olevassa asiassa merkinnyt tiedoksi 19.12.1990 tehdyt päätökset 91/299 ja 91/300. Se otti kyseiset päätökset viran puolesta esillä olevan oikeudenkäyntimenettelyn asiakirja-aineistoon.

17 Kanteen kohteena oleva päätös annettiin kantajalle tiedoksi 1.3.1991 päivätyllä kirjatulla kirjeellä.

18 On selvää, että tiedoksi annetun päätöksen tekstiä ei ollut saatettu ennakolta todistusvoimaiseksi komission puheenjohtajan ja pääsihteerin allekirjoituksilla tuolloin voimassa olleen 9 päivänä tammikuuta 1963 annetun komission työjärjestyksen 63/41/ETY (EYVL 1963, 17, s. 181, jäljempänä työjärjestys), joka on väliaikaisesti pidetty voimassa 6 päivänä heinäkuuta 1967 tehdyn komission päätöksen 67/426/ETY 1 artiklalla (EYVL 1967, 147, s. 1), sellaisena kuin se on viimeksi muutettuna 8 päivänä tammikuuta 1986 tehdyllä komission päätöksellä 86/61/ETY, Euratom, EHTY (EYVL L 72, s. 34), 12 artiklan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetulla tavalla.

Oikeudenkäyntimenettely

19 Näiden tapahtumien jälkeen kantaja nosti esillä olevan kanteen, joka jätettiin yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 2.5.1991. Myös ICI nosti kanteen (T-36/91) kyseistä päätöstä vastaan.

20 Kirjallinen käsittely ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa on ollut tavanomainen. Kantaja jätti kirjallisen käsittelyn päättymisen jälkeen 10.4.1992 "täydentävän kanteen", jossa se esitti uuden kanneperusteen ja vaati, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen olisi julistettava riidanalainen päätös mitättömäksi; viitaten 28.2.1992 ilmestyneessä *Wall Street Journal*issa ja 2.3.1992 ilmestyneessä *Financial Times*issa julkaistuihin artikkeleihin se väitti komission julkisesti ilmoittaneen, että komissaarien kollegion tekemien päätösten todistusvoimaiseksi saattamatta jättäminen oli jo vuosia noudatettu käytäntö ja että 25 vuoteen yhtään päätöstä ei ollut saatettu todistusvoimaiseksi. Nämä komission ilmoitukset liittyivät ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tuolloin esillä olleisiin asioihin, joissa komission polykloryyrivinyyliä koskeneeseen sopimukseen liittynyttä komission päätöstä vastaan oli nostettu useita kanteita ja joista ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin oli antanut tuomion 27.2.1992 (yhdistetyt asiat T-79/89, T-84/89, T-85/89, T-86/89, T-89/89, T-91/89, T-92/89, T-94/89, T-96/89, T-98/89, T-102/89 ja T-104/89, BASF ym. v. komissio, Kok. 1992, s. II-315, jäljempänä asiassa PVC annettu tuomio). Komissio esitti kirjalliset huomautuksensa täydentävästä kanteesta ensimmäisen jaoston puheenjohtajan sille ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 48 artiklan 2 kohdan nojalla asettamassa määräajassa.

21 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen ensimmäisen jaoston puheenjohtajan 14.7.1993 antamalla määräyksellä esillä oleva asia ja asia T-36/91 yhdistettiin suullista käsittelyä varten.

22 Maaliskuussa 1993 ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) päätti — prosessinjohtotoimina — esittää asianosaisille useita kysymyksiä, jotka koskivat muun muassa kantajan oikeutta tutustua komission asiakirja-aineistoon. Asianosaiset vastasivat näihin kysymyksiin toukokuussa 1993. Koska yhteisöjen tuomioistuin oli 15.6.1994 antanut tuomion asiassa komissio vastaan BASF ym. (asia C-137/92 P, Kok. 1994, s. I-2555) ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa PVC antamasta tuomiosta tehdystä valituksesta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu ensimmäinen jaosto) vahvisti muut prosessinjohtotoimet kehottaen erityisesti komissiota esittämään muun muassa päätöstään koskevan tekstin sellaisena kuin se oli todistusvoimaisilla kielillä puheenjohtajan ja pääsihteerin allekirjoituksilla todistusvoimaiseksi saatettuna ja kokouksen pöytäkirjaan liitettynä.

23 Komissio vastasi, että niin kauan kuin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei ollut päättänyt riidanalaisen päätöksen todistusvoimaiseksi saattamisen puuttumista koskevan kanneperusteen tutkittavaksi ottamisesta, ei näin esitetyn perusteen pätevyyttä pitäisi tutkia.

24 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin (laajennettu ensimmäinen jaosto) velvoitti näin ollen työjärjestyksen 65 artiklan nojalla 25.10.1994 antamallaan määräyksellä komission esittämään edellä mainitun tekstin.

25 Tämän määräyksen perusteella komissio esitti 11.11.1994 päätöksen 91/297 ranskankielisen ja englanninkielisen tekstin, jonka ensimmäisellä sivulla oli päiväämätön varmennus, jonka komission puheenjohtaja ja pääsihteeri olivat allekirjoittaneet. On selvää, että tämä varmennus on lisätty vasta yli kuuden kuukauden kuluttua esillä olevan kanteen nostamisesta.

26 Esittelevän tuomarin esityksestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin päätti aloittaa suullisen käsittelyn. Asianosaisia kuultiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen 6.—7.12.1994 pitämässä suullisessa käsittelyssä. Suullisen käsittelyn loputtua puheenjohtaja julisti suullisen käsittelyn päättyneeksi.

Asianosaisten vaatimukset

27 Kantaja vaatii, että yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— ensisijaisesti kumoaa riidanalaisen päätöksen;

— toissijaisesti kumoaa riidanalaisen päätöksen siltä osin kuin siinä määrätään kantajalle 7 miljoonan ecun suuruinen sakko;

— joka tapauksessa velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

28 Täydentävässä kanteessaan kantaja vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin julistaa riidanalaisen päätöksen mitättömäksi tai ainakin kumoaa sen.

29 Komissio vaatii, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin

— hylkää kanteen perusteettomana;

— jättää täydentävän kanteen kanneperusteet tutkittavaksi ottamatta tai ainakin hylkää ne perusteettomina;

— velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

30 Edellä mainitun 15.6.1994 annetun yhteisöjen tuomioistuimen tuomion jälkeen kantaja ilmoitti vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämään kirjalliseen kysymykseen, että se ei enää vaadi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta julistamaan riidanalaista päätöstä mitättömäksi vaan ainoastaan kumoamaan sen. Se esitti myös, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin tutkisi kanteen tueksi esitetyt kanneperusteet ainoastaan päätöksen kumoamista koskevilta osin.

Päätöksen kumoamista koskevat kanneperusteet

31 Kumoamisvaatimuksensa perusteeksi kantaja esittää useita kanneperusteita, jotka voidaan jakaa kahteen eri ryhmään. Ensimmäisessä kanneperusteryhmässä, joka liittyy hallinnollisen menettelyn lainmukaisuuteen, kantaja väittää useita olennaisia menettelymääräyksiä rikotun. Täydentävässä kanteessaan se väittää, että komission työjärjestyksen 12 artiklan vastaisesti komission puheenjohtaja ei ollut allekirjoittanut tiedoksi annettua päätöstä eivätkä komission puheenjohtaja ja pääsihteeri olleet saattaneet sitä todistusvoimaiseksi oikeana ajankohtana. ETY:n perustamissopimuksen 191 artiklassa ja työjärjestyksen 16 artiklan kolmannessa kohdassa tarkoitettua pätevää tiedoksiantoa ei myöskään ollut tapahtunut. Kantaja väittää myös, että komissio on rikkonut yhteisön toimielinten antamien säädösten koskemattomuutta muuttamalla päätöstä sen virallisen tekopäivän jälkeen. Kanteessaan kantaja väittää komission rikkoneen myös kollegiaalisuuden periaatetta. Se korostaa, että komission työjärjestyksen 4 artiklan vastaisesti päätöksentekoon liittyneitä keskusteluita ei ole siirretty myöhempään kokoukseen, vaikka ainakin yksi kokouksen osanottajista oli pyytänyt niiden siirtämistä, jotta hän voisi tutkia tarkoin asiakirjat, jotka oli toimitettu hänelle myöhässä. Lopuksi kantaja väittää komission loukanneen puolustautumisoikeutta sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien

suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 6 artiklaa siltä osin kuin komissio oli yhtäältä käyttänyt asiakirjoja, joita ei ollut annettu tiedoksi tai jotka oli annettu tiedoksi puutteellisina — erityisesti väitetiedoksiannon liitteet II.25 ja II.34, joista osa tiedoista oli poistettu — ja toisaalta kieltäytynyt myöntämästä kantajalle tilaisuutta tutustua tiettyihin asiakirjoihin, jotka sisältävät tämän puolustuksen kannalta hyödyllisiä tietoja.

32 Toisen kanneperusteryhmän perusteella kantaja väittää komission rikkoneen ETY:n perustamissopimuksen 85 ja 190 artiklaa, hallintoon ja todistustaakkaan liittyviä sääntöjä sekä yhdenvertaisuusperiaatetta, koska päätös on perustunut virheellisiin tosiseikkoja koskeviin toteamuksiin ja oikeudellisiin arviointeihin. Lopuksi se korostaa sille määrätyn sakon olevan kohtuuton, epäsuhdassa väitetyn rikkomuksen vakavuuteen sekä riittämättömästi perusteltu.

33 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo oikeaksi tutkia ensin puolustautumisoikeuden loukkaamista koskevan kanneperusteen, siltä osin kuin komissio on käyttänyt asiakirjoja, joita ei ole annettu tiedoksi kantajalle ja kieltäytynyt myöntämästä tälle tilaisuutta tutustua tiettyihin asiakirjoihin, jotka sisältävät tämän puolustuksen kannalta hyödyllisiä tietoja.

Peruste, joka koskee puolustautumisoikeuden loukkaamista siltä osin kuin komission väitetään käyttäneen asiakirjoja, joita ei ole annettu tiedoksi kantajalle, ja kieltäytyneen myöntämästä tälle tilaisuutta tutustua tiettyihin asiakirjoihin, jotka sisältävät tämän puolustuksen kannalta hyödyllisiä tietoja

Asianosaisten perustelut

34 Viitaten komissiolle hallinnollisessa menettelyssä osoittamiinsa 20.9.1990 ja 17.10.1990 päivättyihin kirjeisiin, jotka ovat kanteen liitteenä, kantaja väittää, että

komissio on käyttänyt riidanalaista päätöstä tehdessään asiakirjoja, joita ei ollut annettu tiedoksi kantajalle. Tietyt asiakirjat, joita ei ollut annettu tiedoksi, tai kappaleet, jotka komissio oli poistanut, sisälsivät kantajan puolustuksen kannalta hyödyllisiä seikkoja. Komission 17.10.1990 päivätyn kirjeen (ks. edellä 12 kohta) mukaan on kysymys muun muassa kuudesta asiakirjasta, joita ei ole lähetetty kantajalle. Vaikka nämä asiakirjat olisivatkin luottamuksellisia — minkä kantaja kiistää —, kantaja katsoo, että puolustautumisoikeuden vaatimuksen noudattamisen olisi pitänyt olla liikesalaisuuksia tärkeämpää.

35 Vastauksessaan kantaja lisää yhtäältä, että komission päätös perustuu seikkoihin, jotka komissio oli antanut tiedoksi vain ICI:lle joko väitetiedoksiannon liitteessä tai kuulemismenettelyssä, johon kantaja ei ollut osallistunut, ja toisaalta, että komissio on valinnut asiakirja-aineistoon sellaisia asiakirjoja, jotka tukevat komission väitteitä, ja pitänyt sivussa seikat, jotka ovat sen väitteiden vastaisia, mikä on kantajan mukaan estänyt häntä esittämästä puolustustaan. Yhtäkään väitetiedoksiannon tunnuksella V merkityistä liitteistä, jotka koskevat väitettyä ICI:n määräävän markkina-aseman väärinkäyttämistä, ei ollut annettu tiedoksi kantajalle. ICI on oikeudenkäynnin aikana lähettänyt kantajalle tiettyjä asiakirjoja, joiden perusteella kantaja on voinut varmistua siitä, että näissä liitteissä oli useita kantajan väitteitä tukevia asiakirjoja. Alustava tutkimus osoitti, että kahdeksan näistä asiakirjoista todisti komission väitteet vääriksi (kantajan vastauksen s. 12 ja alaviitteet 9, 33 ja 43). Kantaja arvostelee sitä, että kummallekaan yritykselle ei myönnetty oikeutta tutustua toisesta yrityksestä haltuunotettuihin asiakirjoihin, minkä seurauksena molemmat ovat joutuneet luottamaan toisen hyväntahtoisuuteen saadakseen aineistoa puolustuksensa tukemiseksi.

36 Kantaja lisää, että asiakirja II.34, verrattuna sen pidempään versioon, sellaisena kuin se on asiakirjassa V.40, osoittaa, että komissio on valinnut asiakirjoista sen väitteitä tukevat kohdat ja on näin ollen koonnut tarkoituksellisesti asiakirja-aineiston.

37 Kantaja on vastauksessaan myöntänyt ilmoittaneensa 17.10.1990 päivätyllä kirjeellään, että komission ICI:ia vastaan käydyssä kuulemismenettelyssä esittämät

asiakirjat X.1—X.11 eivät ole sen kannalta mielenkiintoisia. Kantaja kuitenkin lisää, että tämä ilmoitus ei tarkoita, että näistä asiakirjoista ei olisi mitään hyötyä tai että se luopuisi käyttämästä hyväkseen sitä seikkaa, että niitä ei ole annettu tiedoksi.

38 Kantaja väittää, että perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdan soveltamismenettelyssä on tärkeätä, että jokaiselle asianosaiselle, jonka väitetään olevan osallisena sopimuksessa, annetaan tiedoksi samat asiakirjat. Komission tehtävänä ei ole harkita, onko jokin asiakirja hyödyllinen asianosaisten puolustuksen kannalta. Kahden yrityksen välisen sopimuksen olemassaoloa koskeva päätös koskee yhteisesti molempia sopimuksen väitettyjä osapuolia. Ei voida tulla sellaiseen johtopäätökseen, että toinen niistä olisi sopimuspuoli mutta toinen ei. Jos komissio katsoi esillä olevassa asiassa tiettyjen asiakirjojen olevan luottamuksellisia, sen olisi pitänyt joko jättää ne pois todistusaineistosta tai antaa ne tiedoksi molemmille asianosaisille.

39 Kantaja korostaa toisessa kanneperusteessaan, ettei komissio voi väittää, että Yhdistyneen kuningaskunnan ja mannermaan välinen kauppa olisi mahdollista, elleivät kantaja ja ICI olisi komission perustamissopimuksen 86 artiklan perusteella rikkomuksena pitämällä tavalla jakaneet näitä markkinoita (kanteen s. 47, missä kantaja viittaa asioihin T-32/91 ja T-37/91).

40 Komission mukaan kantajan kanssa hallinnollisen menettelyn aikana käydystä kirjeenvaihdosta ilmenee, että tiedoksi antamatta jääneiden asiakirjojen käyttämistä koskeva väite on kantajankin mielestä menettänyt perusteensa. Riidanalainen päätös esillä olevassa asiassa ei muutoinkaan ole perustunut mihinkään sellaiseen asiakirjaan, jota ei etukäteen olisi annettu tiedoksi kantajalle.

41 Kantajan väitteeseen, ettei kantajan puolesta todistavia asiakirjoja ole annettu sille tiedoksi, komissio huomauttaa, että kantajan tässä yhteydessä mainitsemia hallin-

nollisessa menettelyssä käytettyjä — ICI:lta haltuunotettuja — asiakirjoja ei ole esitetty ICI:n pyynnöstä. Väitetiedoksiannon tunnuksella V merkityt liitteet, joista on otettu kantajan tässä yhteydessä esille tuomat asiakirjaotteet, eivät liity esillä olevaan asiaan vaan sisältävät asiakirjoja, jotka ovat ICI:n määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevan päätöksen perusteina. Asiakirjat, joihin päätös 91/297/ETY perustuu, ovat tunnuksella II merkittyjä liitteitä; ne on annettu tiedoksi täsmälleen samalla tavoin kantajalle ja ICI:lle. Jos ICI tällä hetkellä katsoo, että tietyt siltä haltuunotetut asiakirjat eivät enää ole kantajaan nähden luottamuksellisia, komissio ei ole vastuussa tästä näkemyksen muutoksesta. Lisäksi ICI ja kantaja yrittävät selvästi kiertää asetuksessa N:o 17 säädettyä menettelyä.

42 Komissio katsoo, että tässä yhteydessä kantajan oikeudenkäynnissä esittämiä asiakirjoja olisi korkeintaan pidettävä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa kanteen tueksi esitettyinä todisteina, jolloin niitä olisi tutkittava pääasian yhteydessä. Koska komissio on ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa vastaajana, se voisi esittää puolustautumisoikeuksiaan koskevan väitteen. Näiden oikeuksien kunnioittaminen edellyttää, että kantajan vasta vastauksessaan esittämät asiakirjoihin perustuvat väitteet olisi jätettävä tutkimatta.

43 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen esittämiin useisiin kirjallisiin kysymyksiin komissio on selittänyt, että sen valtuuttamat virkamiehet ovat saaneet soodantuottajien luona suorittamiensa tutkimusten yhteydessä noin 60 asiakirja-aineistoa, jotka on luokiteltu kunkin tuottajan osalta asiakirjojen sijaintipaikan mukaan. Asiakirja-aineistot 39—49 sisältävät ICI:lta saatuja asiakirjoja. Kymmenkunta muuta asiakirja-aineistoa sisälsivät asiakirjoja, joita saatiin vastauksena lisätietopyyntöihin. Tuottajien lukumäärän ja asiakirjojen vaikeaselkoisuuden vuoksi komissio ei voinut jakaa asiakirjoja 85 artiklan ja 86 artiklan mukaisiin alaluokkiin.

44 Edellä mainitussa asiassa T-36/91, joka on suullista käsittelyä varten yhdistetty esillä olevaan asiaan, komissio on täsmentänyt luokitelleensa tarkastuksessa haltuunotetut asiakirjat seuraavalla tavalla:

i) asiakirja-aineisto 1: sisäiset asiakirjat, kuten päätösluonnokset,

ii) asiakirja-aineistot 2—14: Solvay Bryssel,

iii) asiakirja-aineistot 15—19: Rhône-Poulenc,

iv) asiakirja-aineistot 20—23: CFK,

v) asiakirja-aineistot 24—27: Deutsche Solvay Werke,

vi) asiakirja-aineistot 28—30: Matthes & Weber,

vii) asiakirja-aineistot 31—38: Akzo,

viii) asiakirja-aineistot 39—49: ICI,

ix) asiakirja-aineistot 50—52: Solvay Espagne,

x) asiakirja-aineistot 53—58: "Akzo II" (uusi tarkastus),

xi) asiakirja-aineisto 59: tarkastus espanjalaisten tuottajien luona ja uusi tarkastus Solvay Brysselissä.

xii) Näiden lisäksi oli kymmenkunta muuta asiakirja-aineistoa, jotka sisälsivät asetuksen N:o 17 11 artiklan mukaista kirjeenvaihtoa.

45 Komissio on lisännyt kokemuksen osoittaneen, että kun asiakirjat on tutkittu, suurin osa niistä osoittautuu asian tutkinnan kannalta hyödyttömiksi. Tutkimuksen aikana komission valtuuttamilla virkamiehillä ei ole aikaa eikä voimavaroja valikoida tarkasti heille esitettyjä asiakirjoja; ainoa rajoitus on, että asiakirjat liittyvät tutkittavaan asiaan. Ainoastaan asiakirjat, joihin väitteet perustuvat, ovat tutkinnassa tarpeellisia.

46 Komissio muistutti, että esillä olevan asian väitetiedoksiannon liitteeseen on koottu kaikki asiakirjat, joihin väitteet perustuvat. Tämä kokonaisuus muodostaa "asiakirja-aineiston". Se sisältää useita osia. Tunnuksella V merkitty osa liittyy ICI:ia koskevaan perustamissopimuksen 86 artiklan mukaisen menettelyyn, joka ei liittynyt kantajaan. Tästä syystä kantaja ei ole saanut jäljennöksiä väitetiedoksiannon viidennen osan liitteistä ja tietyt ICI:n sisäiset toisen osan liitteet toimitettiin kantajalle vain osittain. Tämän perusteella ei kuitenkaan voida väittää, että komissio

olisi kieltäytynyt antamasta kantajalle oikeutta tutustua asiakirjoihin. Väitetiedoksiannon liitteenä tiedoksi annettu asiakirja-aineisto oli päinvastoin antanut kiistämättömästi kantajalle mahdollisuuden puolustautua sitä kohtaan esitettyjä väitteitä vastaan.

47 Komissio korosti, että kantaja ei ole missään kanteensa kohdassa väittänyt, että komission olisi pitänyt antaa kantajalle mahdollisuus tutustua ICI:ia koskeviin asiakirjoihin. Kantaja ei myöskään kertaakaan hallinnollisen menettelyn aikana pyytänyt komissiolta tilaisuutta saada tutkia yleisesti ICI:iin liittyviä asiakirjoja tai erityisesti väitetiedoksiannon viidennen osan liitteitä. Kantaja ei vastineissaan ilmoittanut, että sen "passiivinen kaupallinen käyttäytyminen" olisi mahdollisesti johtunut ICI:n määräävästä markkina-asemasta.

48 Komissio tekee tästä sen johtopäätöksen, että se on antanut kantajalle tiedoksi kaikki asiakirja-aineistoon sisältyvät todisteet. Väitetiedoksiannon toisen osan liitteisiin sisältyi myös muuta tietoa kuin kantajaa vastaan todistavia asiakirjoja. Komission mielestä sitä ei voida syyttää mahdollisten kantajan puolesta puhuvien todisteiden tai minkään muunkaan kantajan puolustukseen liittyvien asiakirjojen mielivaltaisesta valikoimisesta. Kantaja ei ole esittänyt hallinnollisen menettelyn tai ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjallisen käsittelyn aikana mitään todistetta, joka olisi ollut omiaan vahvistamaan tällaista epäilyä (asia T-65/89, BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio 1.4.1993, Kok. 1993, s. II-389, 35 kohta). Muutoin sekä asetuksen N:o 17 20 artiklan 2 kohdan säännökset että ICI:n nimenomainen pyyntö, että sen kaupallisten asiakirjojen luottamuksellisuutta kunnioitettaisiin tarkasti, estivät näiden tietojen ilmaisemisen kantajalle.

49 Suullisessa käsittelyssä kantaja myönsi, ettei se ole pyytänyt komissiolta hallinnollisen käsittelyn aikana yleisesti oikeutta saada tutustua asiakirjoihin. Se selitti, että se tiesi komission kieltäytyvän myöntämästä tätä oikeutta, kuten se oli kieltänyt myös ICI:lta, joka oli sitä pyytänyt. Kantaja lisäsi, että komissiolla on velvollisuus

omasta aloitteestaan antaa yrityksille tilaisuus tutustua sen hallussa oleviin asiakirjoihin.

Yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

Kanneperusteen tutkittavaksi ottaminen ja ulottuvuus

50 Kanteen nostamisen ajankohtana sovelletun yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 38 artiklan 1 kohdan 3 alakohdan mukaisesti on ensin tutkittava, sisältyykö kanteeseen yhteenveto puolustautumisoikeuden loukkaamista koskevista oikeudellisista perusteista.

51 Tässä yhteydessä on muistutettava, että kantaja väitti kanteessaan komission yhtäältä käyttäneen kantajaa vastaan asiakirjoja, joita ei ole annettu tiedoksi, ja toisaalta jättäneen lähettämättä tai lähettäneen puutteellisina muut asiakirjat, jotka todistavat kantajan puolesta. Tässä yhteydessä kantaja viittasi 17.10.1990 päivättyyn kirjeeseensä (kanteen liite 9), jossa se on syyttänyt komissiota siitä, että komissio ei ole antanut kantajalle kuutta ICI:lta peräisin olevaa asiakirjaa. Tämän kirjeen mukaan yhtä asiakirjoista, numerolla 000320 merkittyä asiakirjaa, on käytetty myös ICI:ia vastaan 86 artiklaa koskevassa kesken olevassa menettelyssä, jossa se vastaa asiakirjan V.9 sivua 3. Esittäen jäljennöksen tästä asiakirjasta, jossa on otsikko "Liite V.9", kantaja väitti, tosin välillisesti, että komissio ei ottanut huomioon, että yksi tunnuksella V merkityistä asiakirjoista oli kantajan puolustuksen kannalta hyödyllinen.

52 Muut edellä mainitussa 17.10.1990 päivätyssä kirjeessä ja kanteessa tarkoitetut asiakirjat ovat ICI:lta haltuunotettuja asiakirjoja, joista komissio otti jäljennökset, mutta ei liittänyt niitä väitetiedoksiantoihin. ICI korosti huomautustensa 8 kohdassa, että komissio esitti ne kuulemismenettelyssä (ICI:n asiassa T-36/91 esittä-

män kanteen liite 5, s. 14—19), ja kantaja on nimenomaisesti vedonnut tähän kohtaan (17.10.1990 päivätyn kirjeen s. 1). Kantaja valitti näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa myös siitä, että komissio ei ottanut huomioon tiettyjen ICI:lta haltuunotettujen asiakirjojen merkitystä kantajan puolustukselle, eikä niitä otettu tutkinta-aineistoon.

53 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo vastoin komission esittämiä epäilyjä, että nämä tiedot täyttävät vaatimuksen kanteen oikeudellisten perusteiden yhteenvedon esittämisestä. Kanteessa selvitetään komissiota vastaan osoitetut perustavanlaatuiset väitteet, joiden ulottuvuus selviää tarkemmin, jos niitä tarkastellaan perustamissopimuksen 85 artiklaan liittyvän menettelyn ja 86 artiklaan liittyvien menettelyjen välistä ristiriitaa koskevien väitteiden yhteydessä (ks. edellä 39 kohta); kanteen mukaan jättämällä huomioon ottamatta tämän ristiriidan komissio on samalla jättänyt ottamatta huomioon ICI:n asiakirjojen (tunnuksella V merkityt asiakirjat ja tietyt muut asiakirjat) todistusarvon kantajan puolustukselle. Näin ollen kanneperuste on riittävän perusteltu, vaikka siinä ei oteta huomioon kanteeseen liitettyä 17.10.1990 päivättyä kirjettä. Kirjeessä on lisäperusteluita, jotka eivät kuitenkaan ole välttämättömiä kanteen oikeudellisten perusteiden yhteenvetoa varten. Näin ollen kanne täyttää yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestyksen 38 artiklan 1 kohdan c alakohdassa asetetut vaatimukset.

54 Edellä esitetyn perusteella näyttää näin ollen siltä, että kanneperuste on kolmiosainen, eli se koskee ensinnäkin sitä, että komissio on käyttänyt tiettyjä kantajaa vastaan todistavia asiakirjoja (asiakirjat X.1—X.11), joita ei ole toimitettu kantajalle väitetiedoksiannon liitteessä; toiseksi kantajalle ei ole annettu tiedoksi tunnuksella V merkittyjä asiakirjoja, jotka oli liitetty ICI:lle osoitettuun perustamissopimuksen 86 artiklaa koskevaan väitetiedoksiantoon, vaikka ne olisivat olleet hyödyllisiä kantajan puolustuksen kannalta esillä olevassa asiassa, koska 86 artiklan rikkomista ja 85 artiklan rikkomista koskevat väitteet liittyivät toisiinsa; kolmanneksi komissio ei ollut antanut kantajalle tiedoksi muita ICI:lta haltuunotettuja asiakirjoja, jotka olisivat saattaneet olla hyödyllisiä kantajan puolustuksen kannalta, koska päätös siitä, onko kahden asianosaisen välillä sopimus, koskee jakamattomasti molempia osapuolia.

Pääasia

i) Kanneperusteen ensimmäinen osa, jonka mukaan komissio on käyttänyt kantajaa vastaan todistavia asiakirjoja, joita ei ole annettu tiedoksi kantajalle

55 Komission ensimmäistä kertaa ICI:n kuulemisen aikana esittämien asiakirjojen (asiakirjat X.1—X.11) osalta on todettava, että niitä käytettiin osoittamaan kantajaa ja ICI:ia vastaan esitetyt yhdenmukaistettuja menettelytapoja koskevat väitteet perustelluiksi siten täsmennettyinä, että asiakirjat X.8 ja X.9 ovat täydelliset vastineet asiakirjoille II.12 ja II.17, joista oli poistettu osa tekstistä. Kuten kantaja on edellä mainitussa 17.10.1990 päivätyssä kirjeessään väittänyt, ICI ei toimittanut kantajalle kyseisiä asiakirjoja hallinnollisen menettelyn aikana, mitä seikkaa komissio ei ole kiistänyt. Kantaja ilmoitti nimenomaisesti 17.10.1990 päivätyssä kirjeessään, että "nämä asiakirjat eivät näytä olevan kovinkaan hyödyllisiä", mikä ei kuitenkaan tarkoita kantajan mielestä (kantajan vastauksen s. 11), että se olisi tarkoittanut luopuvansa käyttämästä hyödykseen tätä ilmoittamatta jättämistä.

56 On todettava, että tietyt näistä asiakirjoista viittaavat nimenomaisesti kantajan, joka mainitaan niissä nimeltä, ja ICI:n välisiin suhteisiin. Asiakirjassa X.2 todetaan näin: "They have not grasped our relationships and likely reaction from Solvay ... since the takeover of Stauffer." ("He eivät ole ymmärtäneet meidän välistämme suhdetta eivätkä Solvayn todennäköistä reaktiota ... Staufferin valtaukseen.") Samoin asiakirjoissa X.6 ja X.7 käsitellään ICI:n suhdetta ("relationship") kantajaan. Asiakirjassa X.10 on virke, joka on vähintäänkin kaksiselitteinen: "Solvays reaction to any ICI initiative involving a US partner is uncertain and would need testing through the appropriate channels." ("On epävarmaa, miten Solvay suhtautuu siihen, että ICI

etsii amerikkalaista liikekumppania, ja se olisi selvitettävä asianmukaisten kanavien kautta.") Asiakirja X.11 sisältää "luottamuksellisen" kertomuksen kantajan ja ICI:n kesken 14.4.1987 pidetystä kokouksesta, jonka aikana keskusteltiin tietyistä hinnoista ja yksiköiden sulkemisista. Tämä yhteenveto asiakirjoista osoittaa, että ne ovat omiaan tukemaan väitettä kantajan ja ICI:n välisistä yhdenmukaistetuista menettelytavoista.

57 Näin ollen on tutkittava, onko komission menettelyssä riittävästi kunnioitettu kantajan puolustautumisoikeutta. Tämän osalta on huomattava, että komissio asetti 1.10.1990 päivätyllä kirjeellään kantajalle kahden viikon määräajan mahdollisten huomautusten esittämistä varten, koska oletti, että kantaja oli saanut ICI:lta jäljennökset asiakirjoista. Kantaja vastasi 17.10.1990 päivätyssä kirjeessään, ettei se ollut saanut asiakirjoja mutta että "ne eivät vaikuta kovinkaan hyödyllisiltä". Huolimatta tästä kantajan vastauksesta on todettava, että kyseiset asiakirjat eivät lakanneet olemasta kantajaa vastaan todistavia asiakirjoja vain siitä syystä, että kantajan asianajaja puhui moniselitteisessä lausumassaan hyödyllisyydestä, joita asiakirjat eivät "vaikuta olevan". Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin pitää mahdollisena, että komission olisi pitänyt neuvoston asetuksen N:o 17 19 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetyistä kuulemisista annetun komission asetuksen N:o 99/63/ETY (EYVL 1963, 127, s. 2268) 2 artiklan 3 kohdan ja 4 artiklan mukaisesti antaa uusi väitetiedoksianto.

58 Vaikka kyseisten asiakirjojen käyttämistä voitaisiin pitää kantajan puolustautumisoikeutta loukkaavina ja siten virheellisenä menettelynä, sellaisen menettelyllisen virheen seurauksena voisi olla esillä olevassa asiassa kuitenkin vain näiden asiakirjojen hylkääminen todisteina. Tällä hylkäämisellä, jonka seurauksena ei voi olla koko päätöksen kumoaminen, olisi merkitystä vain siltä osin kuin komission niihin liittyvää väitettä ei voitaisi todistaa muutoin kuin viittaamalla näihin asiakirjoihin (asia 107/82, AEG v. komissio, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 25.10.1983, Kok. 1983, s. 3151, 24—30 kohta). Näin ollen tämä kysymys liittyy myös muihin kanneperusteisiin, jotka koskevat sitä, onko komission suorittama tosiseikkojen harkinta ollut perusteltu. Näin ollen kanneperusteen ensimmäinen osa on hylättävä.

ii) Kanneperusteen toinen ja kolmas osa, jonka mukaan komissio ei ollut antanut kantajalle tiedoksi tunnuksella V merkittyjä ja muita ICI:lta saatuja asiakirjoja

59 Oikeudesta tutustua tunnuksella V merkittyihin asiakirjoihin ja muihin asiakirjoihin, jotka mahdollisesti olisivat olleet hyödyllisiä kantajan puolustuksen kannalta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin huomauttaa aluksi, että kilpailuasioissa asiakirjoihin tutustumisen tarkoituksena on antaa väitetiedoksiannon kohteina oleville mahdollisuus tutustua komission asiakirja-aineiston todisteisiin, jotta asianosaiset voisivat niiden perusteella esittää mielipiteensä komission väitetiedoksiannossaan tekemistä päätelmistä. Oikeus tutustua asiakirjoihin on siis yksi puolustautumisoikeuden suojaamiseksi tarkoitetuista menettelyllisistä takeista (yhdistetyt asiat T-10/92, T-11/92, T-12/92 ja T-15/92, Cimenteries CBR ym. v. komissio, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio 18.12.1992, Kok. 1992, s. II-2667, 38 kohta ja asia T-65/89, BPB Industries ja British Gypsum v. komissio, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tuomio 1.4.1993, Kok. 1993, s. II-389, 30 kohta). Puolustautumisoikeuden kunnioittaminen kaikissa oikeudenkäyntimenettelyissä, jotka voivat johtaa rangaistusseuraamuksiin, on yhteisön oikeuden perusperiaate, jota on noudatettava kaikissa olosuhteissa, myös hallinnollisessa menettelyssä. Tämän yleisen periaatteen noudattamiseksi asianosaisena olevalle yritykselle on annettava jo hallinnollisen menettelyn vaiheessa mahdollisuus esittää näkemyksensä komission esittämistä tosiseikoista ja väitteiden todenmukaisuudesta ja asianmukaisuudesta (asia 85/76, Hoffman-La Roche v. komissio, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 13.2.1979, Kok. 1979, s. 461, 9 ja 11 kohta).

60 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että puolustautumisoikeuden loukkausta on näin ollen tutkittava kuhunkin yksittäistapaukseen liittyvien erityisten olosuhteiden perusteella, sikäli kuin loukkaukseen vaikuttavat olennaisesti komission väitetiedoksiannossa ja päätöksessä esittämät väitteet, joilla asianomaisen yrityksen syyllisyys pyritään todistamaan. Jotta voitaisiin saada selville, ovatko kyseisen kanneperusteen toinen ja kolmas osa perusteltuja, on tutkittava komission väitetiedoksiannossa ja riidanalaisessa päätöksessä esittämät pääasiaa koskevat väitteet.

Komission esittämät väitteet ja todisteet

61 Väitetiedoksiannossa esitetty väite voidaan esittää lyhyesti siten, että sen mukaan kantaja ja ICI ovat ainakin 1.1.1973 lähtien osallistuneet yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin jatkamalla yksimielisesti sellaisen sopimuksen noudattamista, jossa aikaisemmin oli määritelty niiden soodanmyyntialueet, ja pidättäytymällä kilpailemasta toistensa kanssa. Komissio on myöntänyt, ettei sillä ole käytössään välittömiä todisteita siitä, että kantaja ja ICI olisivat tehneet nimenomaisen sopimuksen, mutta se katsoo, että salaisesta sopimuksesta on olemassa runsaasti sellaisia todisteita, joista voidaan päätellä, että alkuperäistä sopimusta, eli vuonna 1949 tehtyä Page 1 000 -nimistä sopimusta on edelleen sovellettu yhdenmukaistettuina menettelytapoina. Asiakirjatodisteet osoittavat seuraavaa:

— Kantajalla ja ICI:lla on edelleen ollut täydelliset yhteistyösuhteet, jotka merkitsevät pikemminkin kauppakumppanuutta kuin kilpailua ja joiden tarkoituksena on ollut molempien yritysten soodamarkkinoita koskevien kokonaisstrategioiden yhteensovittaminen ja kaikkien eturistiriitojen välttäminen näiden kahden yrityksen välillä.

— Jatkuvien suhteiden perustana on ollut Brunner, Mond & Co. -yhtiön kaudella sovitun kauppapolitiikan jatkaminen, eli yksinmyyntialueiden vastavuoroinen tunnustaminen. Vaikka aikaisempi sopimus oli muodollisesti lakannut olemasta voimassa 12.10.1972 päivättyjen kirjelmien vaihdon jälkeen, nämä suhteet ovat edelleen voimassa, koska kumpikaan asianosaisista ei ole koskaan kilpaillut toisen kanssa tämän markkinoilla yhteisön alueella.

62 Komissio on väitetiedoksiannossaan edelleen katsonut "yhteisvalmistussopimukset" ja "jälleenmyyntisopimukset", joiden tarkoituksena on ollut auttaa ICI:ia noudattamaan toimitussitoumuksiaan vuosien 1983—1989 välisenä aikana, kantajan

ja ICI:n "kiinteiden kauppasuhteiden toiseksi tärkeäksi ilmentymäksi". Komissio ei kuitenkaan katso, että nämä sopimukset olisivat erillisiä rikkomuksia.

63 Komissio korosti väitetiedoksiannossaan, että Länsi-Euroopan soodamarkkinat olivat tapahtuma-aikana jakautuneet kansallisesti tuottajien pyrkiessä keskittämään myyntinsä niihin jäsenvaltioihin, joiden alueella niillä oli tuotantoa. Erityisesti ICI:lla ei ollut kilpailijoita Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla, koska kantaja tai mikään muukaan yhteisön alueen tuottaja ei tuonut soodaa Yhdistyneeseen kuningaskuntaan. Kysymyksessä oli "sisämarkkinoiden" (home market) periaate. Kantajan ja ICI:n välisiä suhteita pitäisi tutkia myös niiden asiakirjojen perusteella, jotka koskevat tiettyjä muita tuottajia tai jotka on otettu haltuun näistä yrityksistä ja joista käy ilmi, että kaikki yhteisön alueen soodantuottajat ovat useiden vuosien ajan hyväksyneet kantajan ja ICI:n välillä yhä voimassa vuonna 1982 olleen periaatteen. Komissio lisäsi, että vaikka on ollut syytä epäillä kantajan ja Akzon tehneen vuonna 1982 sopimuksen Akzon toiminnasta Saksan soodamarkkinoilla (väitetiedoksiannon liite II.21), todisteet eivät ole olleet riittäviä, jotta olisi voitu aloittaa perustamissopimuksen 85 artiklan mukainen menettely kantajaa ja Akzoa vastaan.

64 Näyttääkseen väitteensä toteen komissio liitti kantajalle osoitettuun väitetiedoksiantoon useita tunnuksella II merkittyjä asiakirjoja. Ainoastaan kolme näistä asiakirjoista (II.33, II.34 ja II.36) ovat ainakin osittain samoja kuin ICI:ia vastaan 86 artiklaa koskevassa menettelyssä käytetyt tunnuksella V merkityt asiakirjat (V.32, V.40 ja V.41). Muita tunnuksella V merkittyjä asiakirjoja ei näin ollen annettu kantajalle tiedoksi.

65 Riidanalaisessa päätöksessä esitetyistä väitteistä on toiseksi huomautettava, että päätöksen 1 artiklan mukaan yhdenmukaistettuja menettelytapoja on noudatettu 1.1.1973 lukien ainakin menettelyn aloittamiseen saakka. Päätöksen 58 kohdan mukaan päätös perustuu pääosin seitsemän tekijän yhtaikaiseen ilmenemiseen, jolla

on perusteltu yhdenmukaistettuja menettelytapoja koskeva väite. Kuten päätöksen kyseisestä kohdasta ilmenee komission ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen suullisessa käsittelyssä täsmentämällä tavalla, nämä seikat voidaan lyhyesti esittää neljänä osatekijänä seuraavasti:

— kantaja ei myynyt soodaa Yhdistyneeseen kuningaskuntaan eikä ICI Manner-Eurooppaan koko ajanjakson eli yli 16 vuoden aikana, mikä oli seurausta kummankin tuottajan politiikasta;

— kilpailu puuttui kantajan ja ICI:n välillä aikaisemmin tehtyjen sopimusten, viimeksi vuonna 1949 tehdyn Page 1 000 -nimisen sopimuksen mukaisesti, jonka muodollinen purkautuminen ei vaikuttanut mitenkään markkinoiden jakamista koskeneeseen käytäntöön;

— asianosaiset olivat tehneet ja toteuttaneet jälleenmyyntisopimuksia; näiden "paljastavien" sopimusten perusteella kantaja toimitti soodaa ICI:lle ajanjaksona 1983—1989 (ks. päätöksen 58 kohdan alaviite 1);

— kantaja ja ICI olivat olleet yhteydessä toisiinsa sooda-alaa koskevien strategioiden koordinoimiseksi.

Kantajan puolustus

66 Jotta saataisiin selville, ovatko kantajan puolustautumismahdollisuudet näitä väitteitä vastaan heikentyneet, on ensin todettava, että yhdenmukaistetuille menettelytavoille on ominaista se seikka, että kilpailun aiheuttama riski häviää, kun yritykset tekevät yhteistyötä, mikä vähentää kaikkien yritysten epävarmuutta kilpailijoiden toiminnasta. Jos epävarmuus ei ole vähentynyt, menettelytavat eivät ole yhdenmukaistettuja (ks. asiat C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85,

C-125/85—C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 31.3.1993, Kok. 1993, s. I-1307, 62—65 kohta).

67 Kantajan puolustuksesta on mainittava, että kantaja on korostanut käyttäytymisensä olevan itsenäistä kauppapolitiikkaa eikä näin ollen ole näytetty toteen, että menettelytavat olisivat yhdenmukaistettuja. Kantajan toiminnan kannalta laajentaminen Yhdistyneeseen kuningaskuntaan olisi ollut strategisesti järjetön investointi. Tämä puolustus on esitetty jo väitetiedoksiantoon annetussa vastauksessa (ks. 28.5.1990 annetut kirjalliset huomautukset, edellä 9 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa tämä puolustus esitettiin uudelleen komission riidanalaisessa päätöksessään tekemää tosiseikkojen toteamista ja oikeudellista arviointia koskevan kanneperusteen yhteydessä. (Ks. erityisesti kanteen s. 30: "On uskottava, että mannermaalla toimivat yritykset eivät olleet kiinnostuneita aloittamaan voimakasta markkinointia brittiläisillä markkinoilla.")

68 Näin ollen on syytä tutkia yhteisöjen tuomioistuimen yhdenmukaistettujen menettelytapojen käsitettä koskevan oikeuskäytännön perusteella, onko se, että esillä olevan asian kanneperusteen toisessa ja kolmannessa osassa tarkoitettuja asiakirjoja ei ole annettu tiedoksi kantajalle, haitannut kantajan puolustusta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä ei ole tässä yhteydessä ratkaista lopullisesti komission riidanalaisen päätöksensä tueksi esittämien todisteiden todistusarvoa. Puolustautumisoikeuden loukkaamisen toteamiseksi riittää sen osoittaminen, että kyseisten asiakirjojen salaaminen kantajalta on voinut vaikuttaa kantajan vahingoksi menettelyn kulkuun ja päätöksen sisältöön. Sellaisen vaikutuksen mahdollisuus voidaan näin ollen näyttää toteen tutkimalla tiettyjä kanneperusteita, joiden perusteella ilmenisi, että asiakirjoilla, joita ei ole annettu kantajalle, on voinut olla — näiden kanneperusteiden kannalta — merkitystä, jota ei voida jättää huomiotta. Jos puolustautumisoikeuksia on rikottu, hallinnollisessa menettelyssä ja päätöksentekoon liittyneessä tosiseikkojen arvioinnissa on tapahtunut virhe.

69 Tässä yhteydessä komissio esitti vastauksena ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, että se halusi erityisesti viitata väitetiedoksian-

toon liitettyihin todisteisiin, jotka olivat peräisin vuotta 1973 edeltäneeltä ajalta, eli vanhoihin markkinoiden jakamista koskeneisiin sopimuksiin, erityisesti Page 1 000 -nimiseen sopimukseen; näitä todisteita voitaisiin käyttää tukemaan myöhempää rikkomusta koskevaa väitettä. Komissio selitti, ettei se ole syyttänyt kantajaa ajanjakson 1962—1973 osalta, pääosin siksi, että Yhdistynyt kuningaskunta ei ollut kyseisenä ajanjaksona yhteisön jäsenvaltio ja että rikkomuksen toteaminen olisi vaatinut erilaista analyysiä sen vaikutuksista yhteisön sisäiseen kauppaan.

70 Jotta voitaisiin lyhyesti arvioida komission kantajaa vastaan käyttämien todisteiden todistusarvoa, on erotettava kolme erillistä ajanjaksoa. ETY:n perustamissopimuksen ja asetuksen N:o 17 voimaantuloon vuonna 1962 saakka kantajan ja ICI:n toimintaa on pidettävä lainmukaisena. Seuraavan, 31.12.1972 päättyneen ajanjakson osalta komissio ei muodollisesti ole syyttänyt kantajaa vanhoista markkinoiden jakamista koskevista sopimuksista asetuksessa N:o 17 säädetyssä tätä koskevassa kontradiktorisessa menettelyssä niiden tavoitteiden tai vaikutusten eikä myöskään niiden vuonna 1972 tapahtuneen epäselvän purkamisen osalta. Sellaista syytettä ei voitaisikaan pitää perusteltuna, koska komissionkin ilmoituksen mukaan erityinen taloudellinen tutkimus olisi välttämätön esillä olevassa asiassa tehdyn tutkimuksen lisäksi. Kolmas ajanjakso vastaa päätöksessä todetun rikkomuksen kestoaikaa.

71 Osoittaakseen oikeaksi aikaisempien sopimusten käytön todisteena myöhemmin tapahtuneesta rikkomuksesta komissio viittaa asiassa EMI Records 15.7.1976 annettuun tuomioon (asia 51/75, Kok. 1976, s. 811, 30 kohta), jossa yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että sellaisten sopimusten osalta, jotka ovat lakanneet olemasta voimassa, 85 artiklan soveltamiseksi riittää, että niillä on edelleen vaikutuksia. Komissio lisää, että asiassa EMI Records oli kysymys sopimuksesta, joka sopimuksen tekohetkellä oli laillinen, kun esillä olevassa asiassa on kysymys sopimuksesta, joka jo alun perin oli yhteisön oikeuden vastainen. Koska kantaja ja ICI ovat näin ollen toimineet markkinoiden jakoa koskeneiden sopimustensa voimassaolon muodollisen lakkaamisen jälkeen edelleen sopimusten mukaisesti, näillä sopimuksilla on katsottava edelleen olevan vaikutuksia.

72 On kuitenkin huomattava, että asia EMI Records, josta yhteisöjen tuomioistuin on antanut perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisen ennakkoratkaisun, ei koske samanlaista menettelyä kuin esillä oleva asia, jossa komissio on soveltanut asetusta N:o 17 ja jonka perusteella se on määrännyt sakkorangaistuksen. Asiaan EMI Records ei myöskään liity kymmenen vuoden ajanjaksoa, jonka aikana ei ollut esitetty syytettä toiminnasta, josta muuten olisi seurannut syyte, ja jonka vuoksi syyttömyysolettama luetaan näin ollen kyseisen yrityksen hyväksi. Se koskee päinvastoin kansallisessa tuomioistuimessa esillä ollutta kahden tuotemerkin haltijan välistä riita-asiaa, jossa oli kysymys kilpailusääntöihin liittyvien oikeuksien ulottuvuudesta eikä sakon määräämisestä. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komission esittämiä asiaa EMI Records koskevia päätelmiä ei voida soveltaa esillä olevaa asiaa ratkaistaessa.

73 Esillä olevassa asiassa kantajan hyväksi luettavan syyttömyysolettaman vuoksi ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen lähtökohdan on oltava se, että kantajan syyksi ei voida lukea rikkomusta 31.12.1972 edeltävältä ajanjaksolta. Näissä olosuhteissa vuotta 1962 edeltävältä ajanjaksolta peräisin olevilla todisteilla, jotka liittyvät kyseisenä ajanjaksona laillisena pidettyyn toimintaan, voidaan osoittaa vain, että kantaja ja ICI ovat vasta 1.1.1973 alkaen tehneet keskenään yhteisön oikeuden vastaisen sopimuksen. Jos päädyttäisiin komission esittämään päinvastaiseen väitteeseen, jätettäisiin huomiotta se mahdollisuus, että nämä kaksi yritystä olisivat halunneet noudattaa perustamissopimusta ja olisivat lopettaneet aikaisemman yhteistyönsä, mikä on ollut mahdollista, koska on muistettava, että aikaisemmat sopimukset oli "muodollisesti" purettu vuonna 1972. Koska ei ole esitetty muita todisteita, komission esittämässä väitteessä oletettaisiin jälleen, että komission vahvistamasta päivästä alkaen kantaja ja ICI olisivat ryhtyneet rikkomaan perustamissopimuksen määräyksiä yhdenmukaistetuilla menettelytavoilla. Tällainen tapa näyttää toteen rikkomus on ristiriidassa syyttömyysolettaman kanssa.

74 Niistä todisteista, jotka liittyvät suoraan niihin vuosiin, joiden aikana yhdenmukaistetut menettelytavat on — komission mukaan — otettu käyttöön, on todettava, että ICI on ostanut kantajalta soodaa jälleenmyyntiä varten vuosien 1983—1989 välisenä aikana. Kantaja on kuitenkin kiistänyt, että nämä sopimukset olisivat todisteena yhteisön oikeuden vastaisista yhteyksistä ICI:n kanssa. Kantajan mukaan on ollut kysymys harvoista yksittäisistä toimituksista, jotka keskit-

tyivät huhtikuun 1985 ja maaliskuun 1986 väliselle ajalle. Komissio on itse ilmoittanut, että nämä ostot jälleenmyyntiä varten eivät itsessään ole erillisiä rikkomuksia (ks. päätöksen 58 kohdan 1 alaviite). On lisättävä, että nämä asiakirjat ovat todisteita kantajan ja ICI:n välisistä kokouksista vuosien 1985 ja 1988 välisenä aikana (ks. päätöksen 30 kohta ja II.30—II.42 -tunnuksilla merkityt asiakirjat). Sinä ajanjaksona, jona rikkomukset ovat — komission mukaan — alkaneet, pidettyjä kokouksia koskevat asiakirjat puuttuvat. On vähintäänkin kyseenalaista, että sellaisessa tilanteessa myöhäisemmältä ajanjaksolta peräisin olevia asiakirjoja käytetään todisteina siitä, että rikkomus on alkanut jo lähes 10 vuotta aikaisemmin, erityisesti kun 10.9.1982 päivätyssä asiakirjassa II.5 viitataan uuteen tasapainoon kantajan ja ICI:n välisissä suhteissa ("new arms length relationship"), mikä voisi heikentää olettamusta yhdenmukaistetuista menettelytavoista.

75 Näin ollen näyttää siltä — kuten asiassa Ahlström Osakeyhtiö ym. vastaan komissio — että kantajan ja ICI:n yhdenmukaista ja passiivista toimintaa koskevat todisteet ovat erityisen tärkeitä, jotta mahdollisten yritysten yhdenmukaistettujen menettelytapojen olemassaolo voitaisiin katsoa toteennäytetyksi. Tässä yhteydessä yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että yhdenmukaista toimintaa voidaan pitää todisteena yritysten välisistä järjestelyistä vain siinä tapauksessa, että ne ovat ainoa uskottava selitys yhdenmukaiselle toiminnalle. Yhteisöjen tuomioistuin on katsonut, että on selvitettävä, voiko komission väittämä yhdenmukainen toiminta johtua muusta kuin yritysten välisistä järjestelyistä, kun otetaan huomioon tuotteiden ominaisuudet, yritysten koko ja lukumäärä ja markkinoiden koko, eli ovatko yhdenmukaiseen käyttäytymiseen liittyvät seikat luotettavia, täsmällisiä ja yhtäpitäviä todistusaiheita yritysten välisistä järjestelyistä (ks. em. asia Ahlström Osakeyhtiö ym. v. komissio, 70—72 kohta).

76 Erityisesti vuotta 1973 ja sitä lähinnä seuraavia vuosia koskevien asiakirjatodisteiden heikkouden vuoksi komission olisi pitänyt yrittää arvioida jo väitetiedoksiannon vaiheessa syvällisesti ja kokonaistaloudellisesti erityisesti kyseisiä markkinoita ja markkinoilla toimivien yritysten asemaa ja käyttäytymistä, jotta se olisi voinut todistaa oikeudellisesti riittävästi kantajan väitetyn osallistumisen yritysten yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että täydellisen, objektiivisen ja tasapainoisen harkinnan toteuttamiseksi olisi

pitänyt ottaa huomioon ainakin yhtäältä kantajan ja ICI:n omilla maantieteellisillä markkina-alueillaan saavuttama vahva asema ja toisaalta asiakkaiden uskollisuuden varmistamiseen tähtäävä politiikka, josta niitä syytetään perustamissopimuksen 86 artiklaa koskevissa menettelyissä.

Kanneperusteen toinen osa, jonka mukaan kantajalle ei ole annettu tiedoksi tunnuksella V merkittyjä asiakirjoja

77 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo edellä esitetyn perusteella kanneperusteen toisen osan osalta, että tietyt tunnuksella V merkityt asiakirjat, joita ei ollut annettu tiedoksi kantajalle, olivat omiaan tukemaan kantajan puolustusta. Koska nämä asiakirjat viittaavat itse asiassa ICI:n väitettyyn asiakkaiden uskollisuutta vahvistavaan politiikkaan, ne olisivat mahdollisesti voineet osaltaan antaa vaihtoehtoisen selityksen kantajan väitetylle yhdenmukaiselle ja passiiviselle käyttäytymiselle yhteisön oikeuden vastaisen yritysten välistä järjestelyä koskevan sopimuksen sijasta. Koska markkinoiden rakenne, erityisesti tuotantolaitosten sijoittaminen ja tuotannossaan soodaa tarvitsevien asiakkaiden sijoittuminen näiden läheisyyteen, on kehittynyt viime vuosisadalta lähtien, ja koska kuljetuskustannuksilla on ilmeistä merkitystä, kantaja voisi käyttää asiakirjoja, jotka osoittavat ICI:n noudattaneen asiakkaiden uskollisuutta vahvistavaa politiikkaa alennusjärjestelmän avulla, kumoamaan yritysten yhdenmukaistettuja menettelytapoja koskevan väitteen. Näiden asiakirjojen avulla voitaisiin itse asiassa mahdollisesti selittää, että kantajan väitetty passiivinen käyttäytyminen johtui itsenäisistä päätöksistä, jotka se oli tehnyt sen vuoksi, että määräävässä markkina-asemassa oleva yritys oli estänyt pääsyn markkinoille tai vaikeuttanut sitä. Tätä analyysiä tukee se seikka, että tietyillä todisteilla, joihin komissio on perustanut päätöksensä, ei mahdollisesti olekaan todistusarvoa tai niillä on ainakin vähemmän arvoa kuin komissio on katsonut niillä olevan (ks. edellä 69 ja 71 kohta). Vastauksessaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen, eli hallinnollisen menettelyn jälkeen, kantaja itse asiassa esitti, että komission syytös, jonka mukaan ICI oli sulkenut Yhdistyneen kuningaskunnan markkinat yhteisön oikeuden vastaisilla toimenpiteillään, olisi lisäselitys sille, että kantajan olisi ollut mahdotonta päästä näille markkinoille; tämä oli näin ollen ratkaiseva seikka markkinoiden jakamista koskevan sopimuksen olemassaoloa koskevaa väitettä vastaan.

78 On totta, että komissio syyttää ICI:ia määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä vasta vuodesta 1983 lähtien. Komissio itse kuitenkin katsoo, että ICI:n määräävä markkina-asema oli jatkeena sen vahvalle asemalle, jota olivat lujittaneet ennen vuotta 1973 voimassa olleet markkinoiden jakamista koskevat sopimukset; päätöksessä 91/300 viitataan lisäksi nimenomaisesti ICI:n taloudellista vahvuutta kuvaaviin tekijöihin, jotka ovat peräisin vuotta 1983 edeltävältä ajalta, esimerkiksi päätöksen 4 kohdassa siihen seikkaan, että ICI:lla oli soodatoimitusten monopoli Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla 1970-luvun loppuun saakka (ks. edellä 15 kohta).

79 Siltä osin kuin komissio väittää ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjalliseen kysymykseen antamassaan vastauksessa, että kummankin määräävässä asemassa olevan yrityksen pysyminen poissa toisen markkinoilta on seikka, joka takaa molemmille määräävän markkina-aseman "omilla markkinoillaan", on toistettava, että tässä yhteydessä ei anneta lopullista vastausta pääkysymykseen, vaan tarkistetaan, ovatko olosuhteet, joissa väitetiedoksianto lähetettiin kantajalle ja joissa komissio on sen jälkeen tutkinut asiaa, heikentäneet kantajan puolustautumismahdollisuuksia.

80 On lisättävä, että kantaja on tietenkin ollut tietoinen ICI:n vahvasta asemasta Yhdistyneen kuningaskunnan markkinoilla (ks. 28.5.1990 päivätyt kirjalliset huomautukset, s. 8 ja 9: "... ICI:n Isossa-Britanniassa sijaitsevilla teollisuuslaitoksilla on hallitseva asema Brittein saarilla ... Kaikki nämä tekijät aiheuttavat maantieteellisen eristäytymisen"). Tämä lausunto ei kuitenkaan heikennä sitä, että ainakin tietyt tunnuksella V merkityt asiakirjat olisivat olleet hyödyllisiä kantajan puolustuksen kannalta.

81 Tässä yhteydessä komissio huomauttaa, että sen virkamiehet ovat tutkineet uudelleen kaikki hallussaan olevat asiakirjat löytämättä kuitenkaan seikkoja, jotka olisivat voineet vapauttaa kantajan, minkä vuoksi niiden tiedoksi antaminen olisi ollut hyödytöntä. On syytä korostaa, että asetuksessa N:o 17 säädetyn kontradiktorisen periaatteen mukaisesti ei ole yksinomaan komission asiana päättää, mitkä asiakirjat ovat hyödyllisiä puolustuksen kannalta. Kun on kysymys monimutkaisista talou-

dellisista pohdinnoista, kuten esillä olevassa asiassa, komission on annettava asianosaisen yrityksen neuvonantajille tilaisuus tutkia asian kannalta merkitykselliset asiakirjat niiden todistusarvon arvioimiseksi puolustuksen kannalta.

82 Tämä koskee erityisesti yhdenmukaista toimintaa koskevia asioita, joissa on kysymys alun perin neutraalista toimintojen kokonaisuudesta, jolloin asiakirjoja voidaan tulkita asianomaisten yritysten kannalta sekä suotuisasti että epäsuotuisasti. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että sellaisessa tilanteessa on vältettävä sitä, että komission virkamiehet loukkaavat yritysten puolustautumisoikeutta antamatta yrityksille tiedoksi asiakirjaa, jota he pitävät "neutraalina" ja näin ollen hyödyttömänä. Komission päinvastaisesta väitteestä seuraisi, että sellainen virhe huomattaisiin ajoissa, ennen komission päätöstä, vain siinä poikkeuksellisessa tapauksessa, että kyseiset yritykset olisivat oma-aloitteisesti yhteistyössä; tällainen menettely vaarantaisi hyvän lainkäytön tavalla, jota ei voida hyväksyä (ks. jäljempänä 85 kohta).

83 Kun otetaan huomioon käytettävien keinojen yhdenvertaisuuden yleinen periaate, jonka mukaan kilpailua koskevassa asiassa asianosaisella yrityksellä täytyy olla käytössään sama menettelyssä käytetty asiakirja-aineisto kuin komissiolla, komission väitettä ei voida hyväksyä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi hyväksyä sitä, että tehdessään väitettyä rikkomusta koskevaa päätöstä vain komissiolla on ollut käytössään tunnuksella V merkityt asiakirjat ja että komissio näin ollen on yksin voinut päättää, käyttääkö se niitä kantajaa vastaan, kun taas yritykselläei ole ollut tilaisuutta tutustua niihin, eikä se näin ollen ole voinut vastaavasti päättää, käyttääkö se niitä puolustuksessaan. Tällaisessa tilanteessa yrityksen puolustautumisoikeutta on hallinnollisen menettelyn aikana merkittävästi rajoitettu komission valtaan verrattuna, koska komissio on yhtaikaisesti sekä väitetiedoksiannon antava että päätöksen tekevä viranomainen, jolla on käytössään laajempi asiakirja-aineisto kuin puolustuksella.

84 Näin ollen komissio ei voinut esillä olevassa asiassa erottaa todistuskeinoja — yhtäältä 85 artiklaa, toisaalta 86 artiklaa koskevaan menettelyyn liittyviä —

toisistaan väitetiedoksiannossa; ne erotettiin vasta myöhemmän tutkimuksen aikana ja komissaarien kollegion päätöksenteossa, minkä seurauksena on tehty useita erillisiä päätöksiä. Tämä menettelytapa on estänyt kantajaa tutkimasta tunnuksella V merkittyjä asiakirjoja, joita on käytetty vain ICI:ia vastaan. Tämän seurauksena komissio on väitetiedoksiannosta lähtien, jäljempänä esitetyin varauksin, loukannut kantajan puolustautumisoikeutta jättämällä menettelyn ulkopuolelle hallussaan olevat asiakirjat, jotka mahdollisesti olisivat voineet olla hyödyllisiä kantajan puolustuksen kannalta. On lisättävä, että tällainen puolustautumisoikeuden loukkaaminen on objektiivista, eikä se ole seurausta komission virkamiesten vilpittömästä tai vilpillisestä mielestä.

85 Puolustautumisoikeuden loukkausta koskevaa toteamusta vastaan komissio korostaa, että ICI olisi voinut lähettää kantajalle asiakirjansa, jotka olivat hyödyllisiä ICI:n oman puolustuksen kannalta. Yrityksen puolustus ei kuitenkaan voi riippua kilpailevan yrityksen hyväntahtoisuudesta, jota vastaan komissio on esittänyt samanlaisia väitteitä. Koska komission velvollisuutena on kilpailuasioiden asianmukainen tutkiminen, se ei voi siirtää tätä tehtävää yrityksille, joiden taloudelliset ja oikeudenkäyntiin liittyvät intressit ovat usein vastakkaisia. Esillä olevassa asiassa kantaja olisi itse asiassa voinut yrittää osoittaa, että ICI:lla on määräävä markkina-asema, kun sitä vastoin ICI:n etujen mukaista oli kieltää se.

86 Näin ollen puolustautumisoikeuksien loukkaamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, että kantaja ja ICI olivat lähettäneet toisilleen joitakin asiakirjoja ensin hallinnollisen menettelyn aikana ja myöhemmin vuoden 1991 lopusta lähtien, jolloin nämä kaksi yhtiötä eivät enää kilpailleet kyseisillä markkinoilla. Tällainen sattumanvarainen yhteistyö yritysten välillä ei missään tapauksessa poista komission velvollisuutta taata itse asianosaisten yritysten puolustautumisoikeudet kilpailuoikeutta koskevan väitetyn rikkomuksen tutkinnan yhteydessä.

87 Komissio on myös viitannut luottamuksellisuuteen, jota sen oli noudatettava suojatakseen kolmansien yritysten liikesalaisuuksia, erityisesti ICI:n, joka 13.4. ja 14.9.1989 päivätyissä kirjeissään muistutti kaikkien komission hallussa olevien asiakirjojen luottamuksellisuudesta. Komissio lisää myös, että kantaja oli vaatinut 27.4. ja 18.9.1989 päivätyissä kirjeissään samanlaista kohtelua.

88 Tämän osalta on aluksi muistutettava, että hallinnolliseen menettelyyn sovellettavan perustamissopimuksen 214 artiklassa ja asetuksen N:o 17 useissa säännöksissä ilmaistun yleisperiaatteen mukaan yrityksillä on oikeus suojella liikesalaisuuksiaan (ks. asia 53/85, Akzo Chemie v. komissio, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 24.6.1986, Kok. 1986, s. 1965, 28 kohta ja asia C-36/92 P, SEP v. komissio, yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 19.5.1994, Kok. 1994, s. I-1911, 36 kohta). Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo kuitenkin, että tämän oikeuden kunnioittaminen on kuitenkin sovitettava yhteen puolustautumisoikeuden kunnioittamisen kanssa.

89 Kuten komissio on ilmoittanut ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen edellä mainitun asian T-36/91 yhteydessä esittämään kysymykseen, sillä on tällaisessa tapauksessa kaksi mahdollisuutta. Se voi joko liittää väitetiedoksiantoon kaikki asiakirjat, joita se haluaa käyttää näyttääkseen toteen esitetyt väitteet, mukaan lukien ne, joita voidaan "selvästi" pitää asianosaisen yrityksen puolesta todistavina, tai lähettää asianosaiselle yritykselle luettelon asiaan liittyvistä asiakirjoista ja antaa sille tilaisuuden tutustua "asiakirja-aineistoon", eli tutustua asiakirjoihin komission tiloissa (ks. myös vuotta 1989 käsittelevä komission 18. kilpailupolitiikkaa koskeva kertomus, s. 53).

90 Esillä olevassa asiassa komissio ei voi perustella oikeaksi täydellistä kieltäytymistään antaa asiakirjat tiedoksi kantajalle sillä, että kantaja ja ICI olivat edellä mainituissa kirjeissä pyytäneet asiakirjojensa käsittelyä luottamuksellisina. Nämä kirjeet on itse asiassa laadittu hyvin yleisiksi, ja ne voidaan tulkita siten, että vain näissä asiakirjoissa olevat tietyt arkaluontoiset tiedot olisi pidettävä luottamuksellisina

esimerkiksi poistamalla niistä tällaiset kohdat. Komissio on itsekin tulkinnut ICI:n kirjettä tällä tavoin, koska se on 24.4.1989 päivätyssä vastauskirjeessään (ks. asia T-36/91) nimenomaisesti ilmoittanut, että jos nämä asiakirjat ovat tarpeellisia rikkomuksen toteen näyttämiseksi, ne on annettava tiedoksi kyseisille yrityksille ja ainoastaan todellisiin liikesalaisuuksiin liittyvät kohdat poistetaan.

91 On vielä lisättävä, että komissio on todella käyttänyt samanlaisia asiakirjoja joko täydellisinä tai siten, että osa kohdista on poistettu, yhtäältä kantajaa ja ICI:ia vastaan käytyjen perustamissopimuksen 85 ja 86 artiklaa koskevien erillisten kolmen menettelyn yhteisissä tunnuksella II merkityissä liitteissä ja toisaalta erillisissä tunnuksilla IV ja V merkityissä liitteissä. Tästä on osoituksena esimerkiksi liitteiden IV.19 ja V.23, IV.24 ja V.34, IV.29 ja V.41, IV.28 ja II.35, V.40 ja II.34 sekä V.32 ja II.33 osittainen samanlaisuus. Vaikka komissio on katsonut välttämättömäksi pitää täysin luottamuksellisina kyseiset asiakirjat, se ei kuitenkaan ole noudattanut sitä.

92 Näin ollen sitä seikkaa, että komissio oli jättänyt kantajaa vastaan käydyssä menettelyssä pois tunnuksella V merkityt asiakirjat, ei voida perustella oikeaksi välttämättömyydellä suojata ICI:n liikesalaisuuksia. Komissio olisi voinut suojella sen liikesalaisuuksia jättämällä kantajalle lähetetyistä asiakirjojen jäljennöksistä pois arkaluontoiset kohdat kilpailuasioista vastaavan pääosasto IV:n yleisen menettelytavan mukaisesti, jota myös esillä olevissa asioissa on osittain noudatettu.

93 Jos ICI:n liikesalaisuuksien tai muiden arkaluontoisten tietojen suojeleminen valmistamalla kaikista kyseisistä asiakirjoista versioita, jotka eivät olisi olleet luottamuksellisia, olisi osoittautunut vaikeaksi, komissio olisi voinut käyttää toista vaihtoehtoa eli lähettää kantajalle luettelon tunnuksella V merkityistä asiakirjoista. Tässä tapauksessa kantaja olisi voinut pyytää tilaisuutta tutustua tiettyihin komission "asiakirja-aineistoon" sisältyviin asiakirjoihin. Ennen kuin komissio olisi

myöntänyt tilaisuuden tutustua asiakirjoihin, jotka mahdollisesti olisivat sisältäneet liikesalaisuuksia, komissio olisi voinut ottaa yhteyttä ICI:iin varmistaakseen, mitkä kohdat sisälsivät arkaluontoisia tietoja ja pitäisi näin ollen pitää salassa kantajalta. Tämän jälkeen kantaja olisi saanut tilaisuuden tutustua asiakirjoihin, joista ICI:n liikesalaisuudet olisi poistettu.

94 Tällaisen luettelon tarkoituksena olisi se, että kantaja saisi siitä riittävän tarkat tiedot voidakseen päättää, voisivatko kyseiset asiakirjat olla hyödyllisiä hänen puolustuksensa kannalta. Kantaja olisi saanut tietää, mihin nimenomaiseen ICI:lta peräisin olevaan asiakirjaan se ei saisi sen luottamuksellisuuden vuoksi tutustua, jolloin kantaja olisi voinut itse tiedustella ICI:lta, olisiko se valmis luopumaan vaatimasta asiakirjan pitämistä luottamuksellisena.

95 Edellä esitetyn perusteella velvollisuus pitää asiakirjat ja/tai asiakirjaluettelo luottamuksellisena ei ollut peruste komission täydelliselle kieltäytymiselle antaa niitä kantajalle. Näin ollen on todettava, että komissio on loukannut kantajan puolustautumisoikeutta, koska se ei ole väitetiedoksiannossa antanut kantajalle tiedoksi joko tunnuksella V merkittyjä asiakirjoja tai luetteloa niistä.

96 Seuraavaksi on tutkittava, onko tällainen puolustautumisoikeuden loukkaaminen johtunut tavasta, jolla kyseinen yritys on käyttäytynyt hallinnollisen menettelyn aikana, ja oliko kyseinen yritys velvollinen pyytämään komissiolta tilaisuutta tutustua asiakirja-aineistoon tai saada tietyt asiakirjat. Tässä yhteydessä on korostettava, että edellä mainituissa asetuksessa N:o 17 tai 25.7.1963 annetussa asetuksessa N:o 99/63 ei säädetä sellaisen pyynnön ennakkoilmoituksesta tai puolustautumisoikeuden menettämisestä, jos pyyntöä ei esitetä. Esillä olevassa asiassa on todettava, että kantaja on suullisessa käsittelyssä selittänyt, että se ei ollut hallinnollisen menettelyn aikana esittänyt tällaista pyyntöä siksi, että se olisi ollut ilmei-

sen hyödytöntä, kuten ICI:n pyyntöön annettu kielto oli osoittanut. Näissä erityisissä oloissa kantajan laiminlyönti ei aiheuta puolustautumisoikeuksien menettämistä, vaikka sitä koskeva väite olikin esitetty myöhään.

97 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiassa ei ole edellä mainitun asiassa AEG vastaan komissio annetun tuomion vastainen. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi siinä, että tietyt yritystä vastaan todisteena käytetyt asiakirjat olisi pitänyt liittää väitetiedoksiantoon ja että tämän velvollisuuden noudattamatta jättämisen seurauksena kyseisiä asiakirjoja ei hyväksytty todisteiksi. Asiassa AEG vastaan komissio puolustautumisoikeuden loukkaamista koskevalla kanneperusteella ei kuitenkaan ollut edellä mainitussa asiassa annetun tuomion mukaan yleistä merkitystä eikä koko menettely ollut sen vuoksi virheellinen. Tämän vuoksi yhteisöjen tuomioistuin tutki, voidaanko kyseisten asiakirjojen hylkäämisen jälkeen pitää väitteitä vielä toteen näytettyinä (edellä mainitun tuomion 30 kohta). Toisin kuin asiassa AEG vastaan komissio, on syytä todeta, että esillä olevassa asiassa kantajan puolustusta on haitattu yleisesti, koska kantajalle ei virheellisesti ollut annettu tiedoksi tiettyjä asiakirjoja, jotka eivät todistaneet kantajaa vastaan, mutta jotka olisivat saattaneet olla hyödyllisiä sen puolustuksen kannalta.

98 On korostettava, että hallinnollisen menettelyn vaiheessa tehtyjä puolustautumisoikeuden loukkauksia ei voida enää korjata oikeudenkäynnissä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa, joka ainoastaan oikeudellisesti valvoo esitettyjä väitteitä eikä näin ollen voi muuttaa hallinnollisessa menettelyssä tehtyä tutkintaa. Jos kantaja olisi voinut hallinnollisen menettelyn aikana käyttää asiakirjoja, jotka olisivat saattaneet todistaa sen syyttömäksi, se olisi mahdollisesti voinut vaikuttaa komissaarien kollegion harkintaan ainakin siltä osin kuin kysymys on väitetyn yhdenmukaisen ja passiivisen käytöksen alkamisen ja näin ollen rikkomuksen keston todistusarvosta. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin pitää näin ollen mahdollisena, että komissio olisi pitänyt rikkomusta kestoltaan lyhyempänä ja lievempänä ja olisi sen vuoksi määrännyt pienemmän sakon.

99 Näin ollen on hyväksyttävä kanneperusteen toinen osa ja kumottava riidanalainen päätös siltä osin kuin se koskee kantajaa (ks. em. asiassa Cimenteries CBR ym. v. komissio annettu tuomio, 47 kohta).

Kanneperusteen kolmas osa, jonka mukaan kantajalle ei annettu tiedoksi muita ICI:lta peräisin olevia asiakirjoja

100 Toisin kuin kanneperusteen toisen osan osalta, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tiedossa ei ole muita ICI:lta peräisin olevia asiakirjoja kuin tunnuksella V merkityt asiakirjat, joita ei ollut annettu tiedoksi kantajalle lukuunottamatta tiettyjä tunnuksella X merkittyjä asiakirjoja. Kantaja on kuitenkin oikeutetusti väittänyt, että päätös siitä, onko kahden osapuolen välillä sopimus, koskee jakamattomasti molempia väitettyjä osapuolia. Jos komission on todettava, että toinen väitetyistä osapuolista on toiminut itsenäisesti sopimatta siitä väitetyn sopimuskumppaninsa kanssa, kumpikaan yrityksistä ei ole osallistunut yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin. Jos ICI olisi esillä olevassa asiassa kyennyt todistamaan olevansa syytön, komissio ei olisi voinut myöskään syyttää kantajaa yhdenmukaistetuista menettelytavoista. Sen vuoksi ICI:n asiakirjat olisivat saattaneet olla hyödyllisiä kantajan puolustukselle.

101 On toistettava, että komission tehtävänä ei ole yksinään päättää, voisivatko esillä olevan asian tutkinnan yhteydessä haltuunotetut asiakirjat todistaa asianosaisten yritysten puolesta. Käytettävien keinojen yhdenvertaisuuden periaate ja sen ilmentymä kilpailua koskevissa asioissa, komissiolla ja puolustuksella olevien tietojen yhdenvertaisuus, vaati, että kantaja voi tutkia niiden ICI:lta peräisin olevien asiakirjojen todistusarvon, joita komissio ei ollut liittänyt väitetiedoksiantoon. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei voi hyväksyä sitä, että vain komissiolla on ollut päätöstä tehdessään käytössään "asiakirja-aineistoihin" 39—49 (ICI) sisältyvät asiakirjat ja että se on voinut yksin päättää siitä, käyttääkö se niitä päätöksensä perusteina, koska kantajalla ei ole ollut tilaisuutta tutustua niihin ja tehdä samanlaista päätöstä siitä, käyttääkö se niitä puolustuksessaan. Näin ollen komission olisi pitänyt ainakin laatia riittävän yksityiskohtainen luettelo, jolloin kantajalla olisi ollut mahdollisuus pyytää tilaisuutta tutustua tiettyihin ICI:lta peräisin oleviin asiakirjoihin, jotka olisivat saattaneet olla hyödyllisiä väitettyjen yhdenmukaistettujen menettelytapojen molempien osapuolten puolustuksen kannalta. Koska ei voida olettaa, että kantaja osoittaisi sellaisten tiettyjen asiakirjojen todistusarvon, jotka mahdollisesti todistavat ICI:n syyttömäksi — joita sillä ei luettelon puuttuessa ole tiedossa —, puolustautumisoikeuden loukkauksen toteamiseksi riittää, että todetaan sellaisten asiakirjojen olemassaolo mahdolliseksi. Näin ollen toinen puolustautumisoikeuden loukkaus on näytetty toteen.

102 Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on tietoinen siitä, että luetteloiden laatiminen ja mahdollisten liikesalaisuuksien varjeleminen ennen kuin asianosaisille voidaan myöntää "tilaisuus tutustua asiakirjoihin" vaatii melkoisesti hallinnollista työtä komission osastoilta, kuten se on korostanut suullisessa käsittelyssä. Tekniset ja oikeudelliset vaikeudet, jotka tehokas hallinto voi ja jotka sen täytyy kyetä voittamaan, eivät voi heikentää puolustautumisoikeuksia.

103 On toistettava, että hallinnollista menettelyä rasittavaa virhettä ei voida korjata ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oikeudenkäyntimenettelyssä, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen tehtävänä on esitettyjen kanneperusteiden oikeudellinen valvonta eikä se näin ollen voi muuttaa koko hallinnolliseen menettelyyn liittyvää tutkintaa. Jos kantaja olisi löytänyt asianmukaisesta luettelosta ICI:lta peräisin olevia asiakirjoja, jotka olisivat todistaneet molempien yritysten puolesta, se olisi saattanut vaikuttaa komission harkintaan hallinnollisessa menettelyssä. Näin ollen on hyväksyttävä kanneperusteen kolmas osa.

104 Näin ollen hyväksytään puolustautumisoikeuden rikkomista koskevan kanneperusteen toinen ja kolmas osa ja kumotaan riidanalainen päätös siltä osin kuin se koskee kantajaa tarvitsematta tutkia esitettyä väitettä, jonka mukaan komission olisi pitänyt perustaa riidanalainen päätös asiakirjoihin, jotka oli lähetetty kantajalle vain osittain, eli erityisesti väitetiedoksiannon liitteisiin II.25 ja II.34. Ei ole myöskään tarpeen lausua muista päätöksen kumoamista koskevaa vaatimusta tukevista kanneperusteista, kuten riidanalaisen päätöksen virheellistä todistusvoimaiseksi saattamista koskevasta kanneperusteesta, joka ei koske komission hallinnollista menettelyä kokonaisuudessaan (ks. tässä yhteydessä 29.6.1995 annettu tuomio asiassa T-32/91, Solvay v. komissio, Kok. 1995, s. II-1825).

Oikeudenkäyntikulut

105 Työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan ensimmäisen alakohdan mukaisesti asianosainen, joka häviää asian, velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vasta-

puoli on sitä vaatinut. Koska kanne on hyväksytty suurimmaksi osaksi, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoo, että komissio on velvoitettava korvaamaan oikeudenkäyntikulut, vaikka kantaja on luopunut vaatimasta ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuinta julistamaan päätöksen mitättömäksi.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(laajennettu ensimmäinen jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) ETY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelystä 19 päivänä joulukuuta 1990 tehty komission päätös 91/297/ETY (IV/33.133-A: Soodakarbonaatti — Solvay, ICI) kumotaan siltä osin kuin se koskee kantajaa.

2) Komissio velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Cruz Vilaça Barrington Saggio

Kirschner Kalogeropoulos

Julistettiin Luxemburgissa 29 päivänä kesäkuuta 1995.

Kirjaaja

H. Jung

Presidentti

J. L. Cruz Vilaça